

**G'O'ZANING ASOSIY ZARARKUNANDALARIDAN BIRI GO'ZA
TUNLAMI (Helicoverpa armigera N) BIOEKALOGIYASI**

Ro'ziqulov Davlatbek Nazaraliyevich katta o'qituvchi

konf.zara@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5689-4563>

Rasulova Munira Zuxriddin qizi talaba

rasulovamunira87@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-6904-185X>

Toshkent Davlat Agrar Universiteti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada go'za o'simligiga jiddiy zarar keltiruvchi zararkunandalardan biri bo'lgan g'o'za tunlami-(*Helicoverpa armigera* N.) ni zararlash tiplari hamda bioekologiyasi haqida haqida malumotlar keltirilgan. G'o'za ekini g'o'za tunlami oziqlanadigan asosiy ekinlardan biri hisoblanadi. Shuning uchun bu zararkunanda g'o'zaga katta zarar yetkazishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: G'o'za tunlami (*Helicoverpa armigera* N.), bioekologiya g'o'za.

АННОТАЦИЯ

В данной статье приведены сведения о видах повреждений и биоэкологии один из вредителей наносящих серьезный вред хлопчатнику хлопковой совки - (*Helicoverpa Armigera* N.). Хлопчатник один из основных культур которым питается хлопковая совка. Поэтому этот вредитель наносит значительный ущерб хлопку.

Ключевые слова: Хлопковая совка (*Helicoverpa armigera* N.), биоэкологи, хлопчатник.

ABSTRACT

This article provides information about the types of damage and bioecology of one of the pests that cause serious damage to cotton, the bollworm (*Helicoverpa Armigera* N.). Cotton is one of the main crops that the bollworm feeds on. Therefore, this pest causes significant damage to cotton.

Keywords: *Helicoverpa armigera* N., bioecology, cotton-plant.

KIRISH:

Dunyoda dolzarb muommolaridan biri g'o'za ekinlarni yetishtirib ulardan yuqori hosil olish va aholini oziq ovqatga bo'lgan talabini qondirish uchun G'o'za ekinlarga zararkunanda va kasalliklari keltiradigan zararni kamaytirishdir. Lekin hozirgi vaqtgacha dunyoning ko'pgina mamlakatlarida jumladan O'zbekistonda ham g'o'za ekinlarga zarar keltirib yashovchi ko'plab turdagi zararkunanda va kasalliklarni uchratish mumkin. Bular keltiradigan zarari esa bir necha millionlab dollarni tashkil etadi. Aholini g'o'zadan olinadigan mahsulotlar bilan taminlashni keskin yaxshilash hamda uning uzluksizligini yaratish hozirgi davrning ham eng ma'suliyatli masalalaridan biri hisoblanadi.

Respublikamizni iqlim sharoitini qulayligi, sun'iy sug'orish imkoniyati va tuproqning unumdorligi, bu yerda xilma-xil g'o'za ekinlari o'stirish va ulardan mo'l-ko'l xosil olish imkoniyatini beradi. Shuning uchun ham g'o'za ekinlar hosildorligini oshirishda ularni zararkunanda va kasalliklardan himoya qilish chora tadbirlariga alohida etibor qaratilishi zarur. G'o'za ekinlarining zararkunanda qarshi kurash choralari ilmiy asoslangan, iqtisodiy tejimli va tabiatga bezarar bo'lishi kerak. Respublikamiz sharoitida g'o'za ekinlarini zararkunanda himoya qilish uchun ularning paydo bo'lish vaqtini oldindan bilish va shu asosda yuqori samarali vositalar, yangi zamonaviy, ekologik xavfsiz usullarni yaratish muhim masalalardan biri bo'lib hisoblanadi.

G'o'za ekinlaridan ekologik toza va yuqori sifatli hosil olish uchun zararkunandalarga qarshi istiqbolli, atrof muhitga salbiy ta'siri bo'lmagan kurash usullarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. G'o'za ekinlari zararkunandalari asosan polifag (hammaxo'r) hasharot bo'lib,

ularning 100 dan ortiq turi shu agrobiotsenozida zarar keltirishi haqida ko'pgina olimlar ilmiy-tadqiqotlaridan olingan natijalarida ko'rsatib o'tishgan, bu zararkunandalardan bittasi g'o'za tunlami-(*Helicoverpa armigera* N.) hisoblanadi. Zarari. G'o'za tunlamining qurti g'o'zaning guli, bargi va ko'saklarini hamda boshqa ko'pgina o'simliklarning meva organlarini shikastlaydi. Shikastlangan shonalar va yosh tugunchalar ko'pincha to'kiladi. G'o'za asosiy ekinlarimizdan biri hisoblanadi, shuning uchun bu zararkunanda zarar yetkazishini oldidini olish va uz voqtda kurash choralarini olib borish zarurdir. G'o'za hosilini ushbu zararkunandadan saqlash uchun mutaxassislardan alohida ma'suliyat talab etiladi. G'o'za tunlamining kapalagi tuxumlarini yakka yakka qilib asosan g'o'za poyalaridagi yaqin barglarga qo'yadi. Zararkunandaning birinchi bo'g'ini iyunda, ikkinchisi va uchinchisi avgustda gullagan makkajo'xoriga o'z tuxumini qo'yadi. Tarqalishi. G'o'za tunlami Markaziy Osiyoda, Kavkaz va Kavkaz ortida, Yevropaning janubiy yarmida, Xitoy va Hindi-Xitoyda, Hindistonda, yaqin Sharq mamlakatlarida, Afrikada, Shimoliy Amerikaning janubiy yarmida, Janubiy Amerikada va Avstraliyaning sharqiy qismida uchraydi. G'o'za tunlami tanasining uzunligi 12-20 mm, qanotlari yozilganda uchlari orasi 3-4 sm keladi. Oldingi qanotlari sarg'ish kul rang tusda bo'lib, ba'zan qizg'ish qo'ng'ir yoki pushti, yoxud ko'kish rangda tovlanib turadi. Oldingi qanotlarida qoramtir rangli yoyiq naqsh bor; oldingi qanotlarining uchlaridan salgina ichkariroqda unchalik ko'zga tashlanib turmaydigan belbog'cha va qanotlarining o'rtasida ikkita dog' bor, bu dog'lardan biri to'q kul rangli buyrak ko'rinishida, ikkinchisi kichiqroq, kul rang tusda, dumaloq shaklda va uning markazi qoramtir rangli bo'ladi. Keyingi qanotlarining rangi oldingilariga nisbatan ochroq ularning oxirgi tomonidagi uchdan bir qismi qoramtirroq bo'ladi. Keyingi qanotlarining o'rtasida bitta qoramtir nishona bor.

Xulosa

G'o'za ekinining asosiy zararkunandasi hisoblangan g'o'za tunlamini tarqalishiga qarshi uz voqtda qarshi kurashish va keltiriladigan zararni kamaytirish uchun g'o'za tunlamini birinchi avlod muddatlariga qarab g'o'za tunlami uchun xushxo'r bo'lgan ozuqa ekinlarida erta ekilgan makkajo'xorida, tamakida, sabzavot

ekinlarida, lalmi yerlarda no‘xatda, dukkakli don ekinlarida va bedada, begona o‘tlardan mingdevona, bangidevonlardan nazorat qilish hamda g‘o‘za tunlamining qurtlariga qarshi brakon entomofagini qullash samarali hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xo‘jaev Sh.T. Insektitsid, akaritsid, biologik faol moddalar va fungitsidlarni sinash bo‘yicha uslubiy ko‘rsatmalar (II-nchi nashr).–Toshkent,2004.–104 b.
2. Яхонтов В.В. Экология насекомых. – Москва: Высшая школа, 1969. – 487
3. Alimuxammedov S.N., Xo‘jaev Sh.T. - “G‘o‘zani zararkunandalardan himoya qilish” Toshkent 1991 yil Mexnat
4. Sh.T. Xo‘jaev, E.A.Xolmurodov. Entomologiya, qishloq xo‘jalik ekinlarini himoya qilish va agrotoksikologiya asoslari.Toshkent. – 2019.